

पथनाट्य

भांडण झालंच पाहिजे..

प्रल्हाद जाधव

(दहा-पंधरा तरुणांचा गट अपेक्षित. नसल्यास किमान तीन तरुण आणि दोन तरुणी असा पाच जणांचा गट हे पथनाट्य सादर करू शकेल. प्रयोग सादर करण्यापूर्वी लेखकाची पूर्व परवानगी घेणे आवश्यक.)

(रंगमंचावर दहा-पंधरा कलाकार उभे. त्यात काही मुली. ही संख्या कलाकारांच्या उपलब्धतेनुसार कमी जास्त करता येईल. कलाकारांमध्ये एक इरसाल दारूड्या, एक हिजडा. रांगेतून बाहेर पडून ते गरजेनुसार अभिनय करू लागतात आणि पुन्हा मागच्या रांगेत मिसळून जातात.

एका कलाकाराला एक किंवा अनेक भूमिका करता येतील. चपखल वाटतील असे स्थानिक संदर्भ संहितेत आणल्यास लोकांना प्रयोग अधिक जवळचा वाटेल. असे बदल करायला हरकत नाही. मात्र कोणाच्याही भावना दुखावल्या जातील किंवा आचरटपणाच्या पातळीवर जातील असे बदल कृपया करू नयेत.

पायजमा आणि सदरा अशी वेषभूषा सर्वांसाठी उत्तम. मफलर, उपरणे किंवा टोपी यांचा वापर करून हव्या त्या पात्राचे सोंग वठवता येईल. मुलींनाही सलवार-कमीज हा ड्रेस उत्तम. ओढणीचा विविध प्रकारे वापर करून त्या कोणत्याही भूमिकेचे बेअरिंग घेऊ शकतील. (उदा. डोकीवरून ओढणी पदरासारखी घेतली की घरंदाज बाई, कमरेला ओढणी बांधली की झुंजार महिला, ओढणी डोक्यावर घेऊन नाचायला सुरुवात केली की नर्तिका इ.)

पथनाट्याला अर्थातच सामान-सुमानाची (प्रॉपर्टी) विशेष काहीही गरज नाही. सारे काही अभिनयातून उभे करायचे.

ढोलकी आणि हार्मोनियम असणे उत्तम. नसल्यास त्यासाठी परिस्थितीनुरूप अन्य कोणताही पर्याय वापरता येईल. उदा.साधा पत्र्याचा डबा किंवा थाळी वाजवून ढोलकीचे काम भागवता येईल. पथनाट्य सुरू होण्यापूर्वी काही काळ केवळ ढोलकी वाजवून प्रेक्षक जमवण्याचे किंवा उपस्थित प्रेक्षकांची उत्कंठा वाढवण्याचे काम करावे.

विषयातील मुद्दे हा केवळ कच्चा माल म्हणून आलेला आहे. गरजेनुरूप त्यात इम्प्रोवायझेशन करून, ताजी माहिती घटना-घडामोडींचे संदर्भ देऊन दिग्दर्शक आणि कलाकार ही संहिता अधिक प्रभावीपणे मांडू शकतील.)

- सर्व : (रंगवून रंगवून प्रार्थना म्हणत आहेत)
 नटेश्वराला करू प्रार्थना सर्वांच्या सुखसमृद्धीची
 मिटवू तंटे, मिटवू भांडण, हीच मनीषा साऱ्यांची...
 राखू शांती, करू प्रगती, जोडू नाती मैत्रीची
 लिहू कहाणी मिळून सारे आपण नव्या युगाची...
 थोडी गोडी, दावीत एकी, राखू प्रतिष्ठा गावाची
 नटेश्वराला करू प्रार्थना सर्वांच्या सुखसमृद्धीची...
- सूत्रधार : (पुढे येत) मास्तर आपल्याला काय पटत नाही तुमचं म्हणनं. एखादं
 गाव पूर्णपणे तंटा मुक्त व्हेल असं शक्य हाय का कधी ?
- आबा : गावकरी हो, आता आपण आपल्या गावातली सारी भांडणं गावातच
 मिटवून टाकायची आणि महात्मा गांधी तंटा मुक्त गाव योजनेतील
 पहिलं बक्षीस मिळवायचं.
- मास्तर : का होणार नाही तुम्हीच सांगा...
- सूत्रधार : (त्याच चालीवर गात) नसता तंटे, नसता भांडण काय अर्थ जगण्याला
 मिठाविना येईल का चव सांगा अन्नाला ?
 थोडे भांडण, थोडी मस्ती, यात प्रतिष्ठा गावाची
- सर्व : नटेश्वराला करू प्रार्थना सर्वांच्या सुखसमृद्धीची
- सूत्रधार : भांडणाशिवाय गाव म्हणजे मिठाशिवाय भाजी
- सर्व : भले भले SSS
- सूत्रधार : पेट्रोलशिवाय गाडी
- सर्व : भले भले SSS
- सूत्रधार : नाडीशिवाय चड्डी
- सर्व : भले भले SSS
- सूत्रधार : पाण्याशिवाय दूध
- सर्व : भले भले SSS
- सूत्रधार : जी.आर.शिवाय योजना...
 : काय म्हणाला ?
- सूत्रधार : जी.आर.शिवाय योजना...
 : म्हणजे काय ते जरा फोडून सांगा की !
- सूत्रधार : सरकारला एखादी योजना जाहीर करायची असंल तर त्यासाठी आधी
 जी.आर. काढावा लागतो का न्हाय ?
 : अगदी बरोबर.
- सूत्रधार : जी.आर. म्हजी गवर्नमेंट रिझोल्यूशन... शासन निर्णय... जीआर नाही
 तर योजना नाही. आलं का ध्यानात ?

- सूत्रधार : आजून थोडं इस्कटून सांगा की !
- सूत्रधार : आता ही तंटामुक्त गाव योजना...
: बरं तिचं काय ?
- सूत्रधार : तिचा जी.आर. काढलाय का नाय सरकारनं ?
: व्हय की.
- सूत्रधार : दाखवा बरं !
: (कागदाचं एक भलंमोटं भेंडोळ काढून दाखवतो.)
- सूत्रधार : आरा रा रा SSS
: काय झालं ?
- सूत्रधार : आता एवढा मोठा हा 'ज्यार' वाचायचा आन त्याचा आर्थ लावायचा म्हणजी आली का पंचाईत ? टकुरं फिरून जाणार आपलं.
: अर्थ कशाला लावायला पायजे ?
- सूत्रधार : आन मंग, त्याशिवाय योजना राबवणार कशी ?
: मग त्यालाच तर जी.आर. म्हणायचं !
- सर्व : (हसतात)
- आबा : (ही गावातली एक प्रतिष्ठित व्यक्ती. सर्व त्यांचं ऐकतात. ते पुढं येऊन सर्वांना समजावत)
दुस-याच्या डोळ्यातलं कुसळ दिसतं पण स्वतःच्या डोळ्यातलं मुसळ दिसत न्हाय म्हणतात ते असं.
- 4 : ते कसं काय आबा ?
- आबा : आता बघा, शेजारच्या वडगावमधी काय कमी भाडनं हायेत का ? रोज पेप्रात छापून येतंय नांव, शेताच्या बांधावरनं हाणामारी... झाड तोडलं म्हणून मारामारी, सातबाराचा दाखला मिळाला न्हाय म्हणून शिवीगाळ... पोटगी दिली न्हाय म्हणून कोर्ट कचेऱ्या. रोज पेप्रात बभ्रा होत्य का न्हायी ?
- एक दोघे : बरोबर, बरोबर...
- आबा : आतां गेल्या वर्षी...
- एक दोघे : काय झालं गेल्यावर्षी ?
- आबा : सुंदरा सातारकरचा तमाशा कोणत्या गावात लावायचा याच्यावरनं साखरवाडी आणि माळेगाव या दोन गावात तंटा झाला का न्हाय ?
- सर्व : व्हय व्हय...
- आबा : (प्रेक्षकांना) मंडळी सुंदरा सातारकरचा तमाशा आपल्या गावातच आला पाहिजे यासाठी या दोन गावात भांडान लागलं... त्याच्यावर तोडगा म्हणून सुंदरा सातारकरनं दोन गावाच्या येशीच्या मधोमधच आपला फड उभा केला.

- (दृष्य बदलते. ढोलकी वाजते. घुंगरू वाजतात. चार-पाच मुली नृत्य करीत आहेत.)
- लावणी : (चाल - राया मला पावसात नेऊ नका)
मिशी टोचते एकाची तर दुसरा देई धडका
राया सांगा कोणाला देऊ मुका ?
- सर्व : वाऽऽऽ वाऽऽऽ अशी दाद देत रंगबाजी करू लागतात.
(दोन्ही गावचे पाटील सुंदरबाईच्या डावी उजवीकडं उभे आणि तिला आपल्याकडं खेचून घेण्याच्या प्रयत्नात.)
- आबा : मंडळी, या दोन्ही पाटलांच्या भांडणात गावाचा विकास तर बाजूलाच राहिला पण या दोघांचं कौटुंबिक जीवनसुद्धा उध्वस्त व्हायची वेळ आली. बाईवर दौलतज्यादा करता करता त्यांनी आपला पैसाअडका तर घालवलाच पण सोनं नाणं आणि गावाची प्रतिष्ठाही घालवली.
- पाटील : मग याच्यावर उपाय काय म्हणता ?
- आबा : हा पांचटपणा आणि आंबटशौक तुम्ही बंद करा.
- पाटील 2 : आम्ही कलेचे भोक्ते...
- पाटील 1 : लोककला हा आमच्या संस्कृतीचा पंचप्राण...
- आबा : तुमची ही रसिकता गावाच्या प्रगतीसाठी कशी वापरता येईल आणि तंटामुक्त गाव ह्या योजनेचा आपल्याला कसा फायदा करून घेता येईल याचा विचार करा.
(ढोलकी वाजते. पुन्हा पूर्ववत दृष्य.)
- : खरं हाय तुमचं म्हणणं पण त्यासाठी आधी ह्या जी.आर.चा अर्थ लागायला नको का ?
- : अगदी सोपा हाय अर्थ. मी समजावून सांगतो तुम्हाला.
- सर्व : सांगा सांगा.
- आबा : गेल्या वर्षी आपण ग्रामस्वच्छता अभियान राबवलं का न्हाय ?
- : व्हय, व्हय.
- : यशस्वी करून दाखवलं का न्हाय ?
- : व्हय व्हय.
- : ग्राम स्वच्छता अभियानानं आपण गाव स्वच्छ केलं, आता तंटामुक्त गाव योजना राबवून आपली मनं स्वच्छ करू या !
- आबा : गावातली समदी लहान-मोठी भांडणं आता आपण गावातच मिटवायची... काय ?
- सर्व : (सुरात) गावातली भांडणं गावात मिटवायची.
- आबा : गावात तंटे निर्माण होऊ नयेत म्हणून नवनवे उपक्रम राबवायचे
- सर्व : (सुरात) उपक्रम राबवायचे.

- एकजण : म्हणजे काय करायचं ? जरा सोप्या शब्दात सांगा की.
- आबा : घरोघरी जायचं, लोकांना या योजनेचं महत्त्व समजावून सांगायचं, थोरामोठ्यांना मान देऊन योजनेत सहभागी व्हायला लावायचं... चांगल्या कामाला प्रोत्साहन द्यायचं... वाईट काम बंद करायची.
- एक दोघे : बरं, बरं.
- आबा : दाखल असलेल्या आणि नव्यानं निर्माण होणाऱ्या तंट्यांचं निराकरण करून ते कमी करायचे.
- सर्व : (सुरात) तंटे कमी करायचे...
- आबा : (सुरात) जागच्या जागी सर्वमान्य तडजोड घडवून आणण्यासाठी गावातच व्यवस्था निर्माण करायची.
- सर्व : जागच्या जागी तडजोड करायची.
- आबा : म्हणजे काय करायचं जरा सोप्या शब्दात सांगा की.
- आबा : भांडण जर जागच्या जागी मिटवलं नाय तर वाढत जातं, काट्याचा नायटा होतो. कोर्ट-कचऱ्यामध्ये आपला पैसा आणि वेळ तर जातोच पण गावाची शांतताही बिघडते. गावाचं नावही बदनाम होतं.
- आबा : गावातील लोकांमध्ये जातीय व धार्मिक सलोखा, सामाजिक व राजकीय सामंजस्य आणि सुरक्षिततेची भावना निर्माण करायची.
- सर्व : (सुरात) एकीची भावना निर्माण करायची !
- आबा : पोलिसांच्या कामात त्यांना मदत करून त्यांची जनमानसातील प्रतिमा सुधारून 'जनतेचे सेवक' अशी प्रतिष्ठा प्राप्त करून द्यायची.
- सर्व : (सुरात) पोलिसांच्या कामाला प्रतिष्ठा प्राप्त करून द्यायची.
- आबा : लोकांच्या सहकार्यानं अवैध धंद्यांना प्रतिबंध करायचा आणि त्यांचं निर्मूलन करायचं...
- सर्व : (सुरात) अवैध धंद्यांचं निर्मूलन करायचं.
- आबा : भ्रष्टाचार आणि भ्रष्टाचारी प्रवृत्ती कमी करण्यासाठी गावपातळीवरच प्रयत्न करायचे.
- सर्व : (सुरात) भ्रष्टाचार गाडून टाकायचा.
- आबा : अनिष्ट प्रथा आणि चाली-रीती नष्ट करण्यासाठी लोकांमध्ये जागृती निर्माण करायची.
- एक : म्हणजे नेमकं काय करायचं ? जरा सोप्या शब्दात सांगा की !
- आबा : जादूटोणा बंद.
: भोंदू डॉक्टरांची प्रॅक्टिस बंद.
: अंगारे धुपारे बंद.
: मटका-जुगार बंद.
: पाणवठ्यावरची भांडणं बंद.

- (ढोलकी. काहीक्षण शांतता.)
- एक : आबा, समदं काही व्हईल पण पाणवठ्यावरची बायांची भांडणं बंद होतील ही गोष्ट पटण्यासारखी नाही. (सर्व हसतात.)
- 2 : पॉईंट हाय... पॉईंट हाय...
(ढोलकी. दृष्य बदलते.) गावातल्या चार पाच बायका पाणवठ्यावर धुणी-भांडी करीत आहेत.)
- पहिली : काय गं ए कमळेऽऽऽ आंगावर पाणी कशापाय उडवती माझ्या ? डोळं फुटले का काय तुझे ? (टोमणा मारत) रात्रभर जागरण झालेलं दिसतंय...
- दुसरी : व्हय माझे डोळे फुटले आण तुझ्या डोळ्याच्या खाचा झाल्या जणू.
पहिली : माझ्या खाचा कशाला होतील ?
दुसरी : तुझा दादला दारू पिऊन त्या पारूच्या घरी पडलेला असतो रात्रंदिवस त्ये दिसत न्हाय व्हय तुला ?
- पहिली : माझा दादला पारूकडं जातो आन तुझा उकीरडे फुकत फिरतो गावभर ते ठावं नाय का गावाला. येसवा रांड मेली...मला शिकवती...
- तिसरी : एऽऽऽ गप बसा की, काय वचावचा करताय.
चौथी : भांडताय का एकमेकीच्या इज्जतीचा पंचनामा करताय ?
पाचवी : तंटामुक्त गाव योजनेत भाग घेतलाय आपण तवा आता भांडनं बंद करा आणि गावाच्या विकासात कसा भाग घेता येईल याचा विचार करा.
- सहावी : आम्ही कसा काय घेणार भाग ?
पाचवी बाई : तोंडं कचाकचा चालतात तुमची तर तुम्हाला प्रचारकच करते मी या योजनेची. चला ग्रामपंचायतीच्या ऑफिसात.
- दोघीही : चला, चला. (ढोलकी वाजते. दृष्य बदलते.)
दारुड्या : (झोकांड्या खात दारुड्या येतो.) पर म्या काय म्हणू ?
एक दोघे : काय काय ?
दारुड्या : गावातली समदी भांडनं जर मिटली तर पोलिसांनी करावं काय ?
एक दोघे : हा... हा...बराबर है...
हिजडा : पॉईंट हाय, पॉईंट हाय, ह्याच्या बोलण्यात.
दारुड्या : सांगा पोलिसांनी करावं काय ?
आबा : 'तंटामुक्त गाव योजने'त सर्वच तंटे मिटवता येतात हा गैरसमज सोडून घ्या आधी. जे फौजदारी तंटे मिटवता येत नाहीत त्यावर पोलिस आणि कोर्टातून त्यांची कार्यवाही पुढंही चालूच राहणार.
- एक : आसं व्हय ? बरं बरं. हे नव्हतं म्हायीत मला...
आबा : मालकी हक्क, वारसा हक्क, कर्जव्यवहार, गहाणखत, पोटगी यासारखे

- दिवाणी स्वरुपाचे तंटे गावातल्या गावात मिटवू शकतो आपण.
- दोन : आसं का ?
- आबा : समोरचा माणूस तडजोडीसाठी तयार असेल तर शारीरिक इजा, फसवणूक यासारखे काही दखलपात्र आणि अदखलपात्र तंटेसुद्धा सोडवता येतात आपल्याला.
- हिजडा : म्हणजे 'कंपांऊंटेबल ऑफेन्सेस' असंच न्हाय ?
- आबा : चांगलाच हुषार दिसतोस की ? (सर्व हसतात)
- आबा : शेतीची मालकी, हद्दीवरून निर्माण झालेले तंटे, अतिक्रमण, कुळ कायदा, वतन कायदा, शेतातनं जाणारा रस्ता यावरून निर्माण होणारे तंटे सुद्धा सोडवू शकतो आपण.
- दारुड्या : म्हजी बाकीच्या खटल्यांची कामं पोलिसांना आहेतच म्हणा की !
- आबा : आता कसं बरोबर बोललास !
- तिसरा : आपण उगाच हानामान्या करीत बसतो. महाराष्ट्रात वर्षाला तीन हजार खून पडतात हे म्हायीत हाय का तुमाला ?
- चौथा : काय म्हणता काय ? तीन हजार खून ? नकोच बाबा ती भांडणं आता...
- दारुड्या : (झोकांड्या खात) पर म्या काय म्हन्तू ?
- दुसरा : काय काय ?
- दारुड्या : गावातली समदी भांडनं जर मिटली तर वकिलांनी करावं काय ? त्यांचा धंदा कसा चालायचा ?
- दुसरा : हा... हा... बराबर है...
- हिजडा : पॉइंट हाय, पॉइंट हाय, ह्याच्या बोलण्यात !
- दारुड्या : सांगा वकिलांनी करावं काय ?
- आबा : आता तेच सांगितलं की मी. वकिलांनी त्यांचा वेळ आधीच तुंबलेले प्रचंड खटले मार्गी लावण्यासाठी द्यायचा.
- पहिला : आसं म्हणता ?
- आबा : मंडळी, तुम्हाला माहीत आहे काय ?
- सर्व : काय ? काय ?
- आबा : महाराष्ट्रातील न्यायालयात तुंबलेल्या खटल्यांची संख्या किती असेल ?
- सर्व : किती ?
- आबा : तीस लाख.
- सर्व : तीस लाख ? (एकजण बोटार आकडे मोजण्याचा प्रयत्न करत, आ बा बा बा ब बाSSS कसं (एकजण चक्कर येऊन पडतो. इतर त्याला सावरतात.)
- तिसरा : नकोच मग ते कोर्टात जाणं. शहाण्या माणसानं कोर्टाची पायरी चढू नये

- म्हणतात ते यासाठीच !
- दारुड्या : (झोकांड्या खात) पर म्या काय म्हणतू ?
- पहिला : काय काय ?
- दारुड्या : रोज रातीला बायकोशी भांडण केल्याबिगर मला झोपच येत न्हाय... मंग म्या जगावं तरी कसं ?
- हिजडा : हां... पॉईंट हाय, पॉईंट हाय...
- आबा : रोज भांडण व्हतं काय रे तुझं तुझ्या बायकोशी ?
- दारुड्या : नाय तं मं काय ? विचारा हवं तर रखमीला – (ढोलकी. दृष्य बदल.) काय ग ए रखमेऽऽऽ
- रखमी : (एक मुलगी रखमी होऊन पुढं येत) तसा चांगला हाय माझा दादला. पर दारू पिऊन आला की पार हाडं मोडून काढतोया माझी... राक्षस व्हतोय भाड्या... मुडदा बशीवला तुझा...
- दारुड्या : ए आता गपं बसती का मोडू तंगडं इथंच ?
- रखमी : काय गप बसती ? बायकू हाय म्या तुमची – रखेल न्हाय !
- दारुड्या : एक का धा रखेल ठेवीन म्या. तुझ्या बाचं काय जातं ?
- आबा : अरे गप बसता का इथंच भांडणं सुरू करता पुन्हा... (सर्वजण त्यांना गप्प करतात) मंडळी, यांच्या भांडणाचं खरं कारण दारू आहे हे लक्षात घ्या...
- रखमी : व्हय व्हय अगदी खरं बोललासा...
- आबा : केवळ हेच नाही तर आपल्याकडील अनेक समस्यांचं मूळ दारूत आहे हे लक्षात घ्या. आणि म्हणून आपण कधी काय केलं पाहिजे सांगा पाहू ?
- सर्व : दारुंची दुकानं बंद केली पाहिजेत.
- आबा : शाब्बास ! गावातल्या बायकांनी एकत्र येऊन अर्ज दिला आणि ग्रामसभेनं ठराव मंजूर केला तर, दारुंची दुकानं बंद होऊ शकतात.
- सर्व बायका : वा वा ! तर मग आम्ही पण देतो अर्ज.
- दारुड्या : (झोकांड्या खात) पर म्या काय म्हणतू ?
- पहिला : आता काय आणखी ?
- दारुड्या : दारुचं दुकान बंद झालं तर म्या दारू पिणार कशी ?
- सर्व : हाकला रे हाकला साल्याला... हाना जोड्यांनं... इनाकारण तरास देतोय सुक्काळीचा. (असं म्हणत त्याला हाकलून लावतात. तो "पर म्या काय म्हणतू" (अंगठा उलटा करून दाखवत) माजी सोय कशी व्हनार ? असं पुटपुटत झोकांड्या खात मागच्या मुलांत मिसळून जातो.)
- पहिला : अरं कशाला मारताय त्याला. गांधींच्या आत्म्याला काय वाटल त्यामुळं ?

- तिसरा : महात्मा गांधींचा इथं काय संबंध ?
- पहिला : म्हजी हाय का आत्ता ! रामाची शीता कोन ? आर मर्दा ह्या योजनेचं नाव हाय महात्मा गांधी तंटामुक्त गाव योजना.
- सर्व : वा वा !
- आबा : महात्मा गांधींनी 'चले जाव'चं आंदोलन केलं, ब्रिटीशांपासून आपली मुक्ती केली, पण आपल्याच गावातल्या तंट्यापासून आपली मुक्ती झालीय का सांगा ?
- दोघे : न्हाय, न्हाय.
- आबा : मग आपण स्वतंत्र झालो असं म्हणता येईल काय ?
- दोघे : आजबात न्हायी...
- आबा : मग जवा तंटामुक्तीची योजना खऱ्या अर्थानं यशस्वी व्हेल तवा आपल्याला खऱ्या अर्थानं स्वातंत्र्य मिळालं आसं समजायचं... काय ?
- सर्व : वा वा ! शाब्बास !
- सूत्रधार : मग बोला तंटामुक्तीऽऽऽ
- सर्व : झालीच पाहिजेऽऽऽ
- सूत्रधार : तंटामुक्तीऽऽऽ
- सर्व : झिंदाबाद ! (ढोलकी वाजते. दृष्य बदलते.)
- एकजण : (दुसऱ्याला) तुला ती वैजयंताची भानगड समजली का न्हाय ?
- दुसरा : कोन वैजयंता ?
- पहिला : पवाराची. दुसरी कोण ?
- दुसरा : तिचं काय झालं ?
- पहिला : तिनं सकपाळाच्या पम्याशी सूत जुळवलंय म्हणं.
- दुसरा : आसं का ?
- (एम मुलगा पम्या होतो. - तो कचकचून शीळ घालतो. एक मुलगी वैजयंता झालेली.) ती ठुमकत ठुकत एकीकडून दुसरीकडे जाते. तिच्या मागोमाग पम्या. सर्वजण हेऽऽऽ करून दाद देतात.)
- पवार : (ओरडत) ए सकपाळाच्याऽऽऽ तुझ्या त्या पम्याला सांगून ठेव. जर का माझ्या पोरीच्या मागं पुन्हा लागला तर तंगडं मोडून ठेवीन हरामखोराचं.
- सकपाळ : अरे जारे जाऽऽऽ पवाराच्या ! माझ्या पोराला कशापाय शिव्या देतो ? माझा पोरगा कुठंबी जाईल. आन तुझ्या पोरीला काय सोनं चिकटलेलं न्हाय. अशा छप्पन पोरी मिळतील त्याला. आन् तुझी पोरगी राणी पद्मिनी आसल तर लोणचं घाल तिचं... (तेच्यायला म्हणत पवार सकपाळाच्या अंगावर धावून जातो. मारामारी. गोंधळ. लोक सोडवायला धावतात.)

- आबा : (समजावत) अरे, चांगली शिकली सवरलेली मुलं आहेत ती. एकाच कॉलेजात जातात, एकाच वर्गात शिकतात... आणि प्रेम करणं हा काही गुन्हा नाही. (तरुणांचा गट हेऽऽऽ करून दाद देतो.) मला तर वाटतं त्यांचं लग्न करून द्यायला पायजे आपण. काय पवार ?
- पवार : (का कू करत) म्या तयार हाय पर-सकपाळ ?
- सकपाळ : म्या कशाला नाय म्हणतोय ! आज ना उद्या ती दोघं पळून जाणार आसं लक्षण दिसतंय त्यापेक्षा त्यांचं लगीन लावून दिल्यालं बरं...
- हिजडा : मिया बिबी राजी तो क्या करेगा काझी ? (सर्वजण वाहवा करतात.)
(आनंदाचा गोंधळ. लग्न. मंगलाष्टका, पम्या आणि वैजयंती एकमेकाला हार घालतात. टाळ्या. ढोलकी. दृष्य बदलते.)
- आबा : मंडळी, तसं बघितलं तर आपल्या गावात आपण जातीभेद पाळत न्हायी, मिळून मिसळून राहतो, गोकुळाष्टमीला मुसलमान आपल्याबरोबर तर मोहोरमच्या येळेला आपण मुसलमानांच्या बरोबर खांद्याला खांदा लाऊन नाचतो. बरोबर ?
- सर्व : अगदी बराबर.
- दुसरा : मग आपण या योजनेत भाग घेऊन लाखाचं बक्षीस का मिळवत नाही ?
- तिसरा : लाखाचं बक्षीस ?
- पहिला : आनं मग ? लोकसंखेच्या प्रमाणात एक लाखापासून दहा लाखापर्यंतची बक्षिसं देणार हाय सरकार. गावाची लोकसंख्या एक हजार - बक्षीस एक लाखाचं. गावाची संख्या दहा हजार - बक्षीस दहा लाखाचं.
- दारुड्या : आयला लाखाचं बक्षीस मिळालं तर पियाला काय तोटाच न्हाय.
- सर्व : (हसतात)
- दुसरा : ते ठरवू नंतर. आधी कामाला तर सुरुवात करू या. नाहीतर पैशावरनंच आपल्यात तंटा सुरू व्हायचा. म्हैस पाण्यात अन् सौदा काठावर तिच्या मायला...
- आबा : मंडळी गावाचा विकास, जातीय सलोखा, शिक्षण, आरोग्य, स्वच्छता या सगळ्या आघाड्यांवर जर आपल्याला आपल्या गावाचं नाव मोठं करायंच असंल तर आधी काय करायला पाहिजे ?
- हिजडा : आपण आपला शत्रू आधी ओळखला पाहिजे.
- पहिला : शाब्बास. मग कोण हाय बरं आपला शत्रू, सांग ?
- दुसरा : व्यसनं हा पहिला शत्रू.
- पहिला : बरोबर.
- तिसरा : काम, क्रोध, मद, मत्सर हे पुढचे शत्रू.
- चौथा : शाब्बास !
- सूत्रधार : नाथांनी म्हटलंय, (कीर्तनकाराच्या थाटात)

- काम, क्रोध विंचू चावला,
तम घाम अंगासी आला
त्याने माझा प्राण चालला
अग गग गग SSS SSS ग SSS ग SSS ग SSS
- सर्व : विंचू चावला... विंचू चावला... (गोंधळ घालतात.)
- सूत्रधार : हो SSS! आणि म्हणून आपले सगळे शत्रू ओळखूनच आपण जगायला शिकलं पाहिजे. सगळ्या भांडणांची मुळं या षट्ठीपुमध्येच दडलेली आहेत.
- पहिला : अगदी बरोबर.
- पाचवा : एक शत्रू राहिला अजून.
- दुसरा : कोणता ?
- पाचवा : इलेक्शन! मग ते, ग्रामपंचायतीचं असो नाही तर लोकसभेचं. इलेक्शनच्या वेळी आपल्यात भांडणं लागतात, हाणामाऱ्या होतात, डोकी फुटतात, खून होतात... हे बरोबर आहे का ?
- आबा : हे बघा, आपल्याकडं लोकशाही व्यवस्था आहे त्यामुळं निवडणुका होणारच. त्यात गैर काही नाही. कोणता उमेदवार हवा ते निवडण्याचं स्वातंत्र्य आपल्याला आहे तेवढं केलं की संपलं, काय ?
- दुसरा : बरोबर आहे तुमचं पण पक्षा पक्षामध्ये शत्रुत्वाची भावना निर्माण होणं हे चुकीचं नाही का ?
- तिसरा : अगदी बरोबर.
- चौथा : मग त्यासाठी मार्ग काय ?
- पाचवा : इलेक्शन झालं की पक्ष डोक्यातून काढून टाकायचा आणि सगळ्यांनी मिळून गावाच्या विकासाला लागायचं. आपला पक्ष एकच.
- पहिला : कोणता ?
- पाचवा : तंटामुक्त गाव पक्ष !
- सर्व : हे SSS
- पहिला : चला तर मग. (घोषणा देत) आपलं गाव SSS
- सर्व : तंटामुक्त झालंच पाहिजे. (पुन्हा तशीच घोषणा)
- आबा : खरं म्हणजे ही गोष्ट आपल्याला कुणी सांगायची गरज होती का ?
- दुसरा : आज्याबात नव्हती.
- आबा : तरीपण आपण जी.आर.ची वाट बघत बसलो का न्हाय ?
- दुसरा : व्हय, व्हय, आपल्यासारखे गाढव आपणच !
- आबा : ज्ञानेश्वरापासून तुकारामापर्यंत समद्यांची नावं आपण रोज न चुकता घेतो पण त्यांनी दिलेला एकात्मतेचा संदेश अंमलात यावा म्हणून कधी प्रयत्न करतो का आपण ?

- तिसरा : अज्याबात नाही.
आबा : चला, या मोहिमेच्या निमित्तानं एवढं तरी लक्षात आलं आपल्या... चला तर आता.
दोधे तिघे : कुठं चला ?
आबा : पुन्हा एकदा सर्वांच्या कल्याणासाठी प्रार्थना करू या.
(सर्वजण प्रार्थना म्हणू लागतात.)
प्रार्थना : थोडी गोडी, दावीत एकी, राखू प्रतिष्ठा गावाची
राखू शांती, करू प्रगती, जोडू नाती मैत्रीची
लिहू कहाणी मिळून सारे आपण नव्या युगाची
नटेश्वराला करू प्रार्थना सर्वांच्या सुखसमृद्धीची...
